

Hassan, zijn zonen en religieus geweld

We komen er niet over uitgedacht en uitgeschreven: geweld en religie. Maar vooral: geweld en islam. Hoe gewelddadig is de islam? Of is de islam helemaal niet gewelddadig en zijn het juist de mensen die niet begrijpen wat de islam wil – de islamisten – die het geweld veroorzaken?

Sam Janse

In de Koran staat een behoorlijk portie geweld. Soera 47 roept op om in te hakken op de nekken van de ongelovigen. Maar ook in het Oude Testament vloeit het bloed soms rijkelijk. Koning Saul moet van Godswege alle Amalekieten uitroeien; niet alleen de strijdbare mannen, maar ook de vrouwen en kinderen. Dat liegt er ook niet om. Maar hiermee is nog geen definitief oordeel geveld over het gewelddadig karakter van jodendom, christendom en islam.

Veel factoren

Koran en Bijbel zijn wel gezaghebbende bronteksten, maar beslissend is hoe je dergelijke teksten uitlegt en toepast. Het jodendom heeft in de Talmoed, de neerslag van rabbijnse discussies, een vreedzame interpretatie van haar heilige Schrift gegeven. Het christendom heeft met de woorden en daden van Jezus iets vergelijkbaars in handen.

Hoe ligt dat in de islam? Voor de meeste moslims is de Koran zeker niet de enige gezagsinstantie. Er zijn ook de overleveringen over het leven van Mohammed (Hadith) en de uitgewerkte islamitische wetssystemen (sharia). En net als bij andere godsdiensten zijn er natuurlijk nog meer factoren, ook niet-religieuze, die het uiteindelijke plaatje bepalen. Hoe ziet dat plaatje van de islam er in de eenentwintigste eeuw uit?

Struisvogeltheologie

Voor we deze vraag beantwoorden, zullen we nog te biecht moeten. Als christenen over geweld van moslimzijde spreken, kunnen ze niet om het 'christelijk geweld' heen. Er zijn perioden in de geschiedenis geweest dat christenen meer geweld gebruikten dan moslims, en wel zinloos religieus geweld. Saladin, de generaal van de moslimlegers, was bij de herovering van Jeruzalem in 1187 veel milder tegenover de christenen dan de kruisvaarders die bij hun verovering van de heilige stad in 1099 een bloedbad hadden aangericht onder Joden en moslims. Joden hadden in de middeleeuwen onder moslimbewind weliswaar niet dezelfde rechten als moslims, maar ze waren daar doorgaans beter af dan hun volks- en geloofsgenoten in het christelijke Europa.

IS is ook een gezicht van de islam

Toch zou ik de stelling wel willen verdedigen dat de islam op dit moment de meest gewelddadige van de wereldreligies is. Ik ken het commentaar: 'Dat mag je zo niet zeggen, want wat extremistische moslims doen, is juist het omgekeerde van wat de islam bedoelt'. Ik ken het verhaal van Karen Armstrong: de islam is in wezen vredelievend, moslimterroristen weten niet goed wat hun eigen religie inhoudt, de jihad is ten diepste een geestelijke strijd tegen de eigen ondeugden en in de sharia gaat het eigenlijk om gelijkheid voor allen.

Maar dit is struisvogeltheologie. We kunnen als christenen ook niet beweren dat de kruistochten, de jodenpogroms, de holocaust, de bloedbaden die christenen onder moslims in Bosnië en Libanon hebben aangericht, niets met het christendom te maken hebben. Dan maken we het onszelf te makkelijk. Dan wordt het christendom een idealistische grootheid die losstaat van de geschiedenis. Christenen moeten de zwarte bladzijden van hun geschiedenisboek onder ogen durven zien; zich afvragen waar het kwaad vandaan komt en hoe diep het zit. Hoe het uitgezuiverd kan worden. Dat helpt. Buitenstaanders mogen ons daarbij kritisch volgen. Het is een pijnlijke weg, maar wel heilzaam. Voor christenen zelf én voor hun omgeving. Datzelfde geldt voor moslims.

Erkenning

IS is niet het gezicht van de islam, IS is wel een gezicht van de islam. Dat moeten moslims onder ogen zien. Niet weggijken bij gewelddadige passages in de Koran. Niet ontkennen dat volgens de oudste overlevering Mohammed geweld gebruikt heeft bij de verovering van Mekka en dat daarbij bloed gevloeid heeft. Toegeven dat hun profeet een aantal Joodse stammen heeft laten uitroeien. Overwegen dat de sharia gewelddadige kernen heeft, bijvoorbeeld het verbod voor moslims om van religie te veranderen – op straffe des doods. Inzien dat het stamgebied van de islam, het Midden-Oosten, een gewelddadig, onvrij gebied is waar voor minderheden steeds minder ruimte is. Erkennen dat een rabiaat antisemitisme vrijwel de hele islam doortrekt en verziekt.

Beklaagdenbank

De islam mist een stevige kritische, zelfkritische theologie. Kritische geesten staan regelmatig op in de islam, maar worden meestal uitgekotst. Daarom hoeven we de hoop op hervorming van binnenuit nog niet op te geven. Zelfs Hirsi Ali is daar in haar nieuwste boek optimistischer over dan ooit. Er wordt nog al eens beweerd dat de islam een Voltaire nodig heeft, maar ik gun mijn islamitische medemensen nog meer een Karl Barth. Deze theoloog reageerde in de tijd van de Eerste Wereldoorlog kritisch op een samenleving en een theologie die meende dat God wel aan hun kant zou staan; aan de kant van de Duitsers en de Oostenrijkers, of van de Engelsen en de Fransen. Zo'n God was een afgod, vond hij.

Ik gun de islam een Karl Barth

Te vaak zoeken moslims de beklagdenbank op. Te vaak, te makkelijk en te vanzelfsprekend valt het gebod van de Allerhoogste samen met het eigen groepsbelang en de eigen religieuze en politieke praktijk. Dat helpt niet verder. Dat kweekt verongelijkte en verzuurde mensen die een uitweg zoeken in complottheorieën en zelfmoordacties.

'Ik ga naar Syrië'

Doe ik Hassan hiermee recht, de eerbare, vredelievende, hardwerkende immigrant die al veertig jaar in Nederland woont en nooit met de politie in aanraking is geweest? Ik denk het wel. Want deze lastige vragen zal ik met hem niet bespreken. Hij is welkom voor een kopje thee en we zullen praten over vroeger bij hem in het dorp en bij mij in het dorp, over de tuin en over de

kinderen. Maar ergens moeten deze vragen wel aan de orde komen. In het geloofsgesprek en in het publieke debat. Ik heb de indruk dat we ze als kerken te vaak hebben laten liggen. Misschien vanuit een schuldgevoel over ons eigen verleden. Misschien uit mededogen met immigranten die het niet eenvoudig hebben. Misschien ook omdat we zelf nauwelijks nog in onze eigen geloofstraditie verworteld waren. Ook dat helpt niet verder. De hete brei blijft voor ons liggen. De vraag van de humanist Paul Cliteur naar het 'geweldspotentieel' van de verschillende religies moet besproken en beantwoord worden. Hij bedoelt met dat woord wat er allemaal aan geweld in een religie zit: het hoeft er niet uit te komen, maar het kan er wel uit komen – opeens, onverwacht. Waarschijnlijk niet bij Hassan, maar wel bij zijn zonen die zeggen: "Pa, jij hebt nooit begrepen wat islam is. Ik ga naar Syrië."

Dr. Sam Janse (Ameide) is emeritus predikant PKN en docent Nieuwe Testament.

Foto: Menendj (CC BY-SA 2.5)